

Nr 369.

Godkänd av första kammaren den 27 juni 1944.

Godkänd av andra kammaren den 27 juni 1944.

*Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående anslag till vissa nya
kraftstationer m. m. jämte i ämnet väckta motioner.*

(Statsutskottets utlåtande nr 194.)

Till Konungen.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t (kapitalbudgeten, bilaga 4, punkt 43) föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, till Vissa nya kraftstationer m. m. för budgetåret 1944/45 beräkna ett investeringsanslag av 11 000 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 93, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 11 februari 1944, föreslagit riksdagen att

dels för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten under rubrik Statens affärsverksfonder, Statens vattenfallsverk, anvisa följande investeringsanslag, nämligen till

Kraftstation vid Nämforsen	7 000 000 kronor
Kraftstation vid Forsmoforsen	2 000 000 »
Regleringsåtgärder i Ångermanälvens flodområde	1 000 000 »
Tilloppstunnel vid Porjus kraftstation	1 000 000 »

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att pröva och godkänna de överenskommelser, som kunna träffas mellan vattenfallsstyrelsen och Krångede aktiebolag om byte av styrelsen tillhöriga andelar i Moforsen mot andelar till motsvarande värde i Forsmoforsens dämmningssträcka samt om inköp från bolaget av ytterligare fallhöjd i sistnämnda sträcka;

dels ock medgiva, att för bestridande av kostnaderna för nämnda inköp av ytterligare fallhöjd må disponeras högst 150 000 kronor av det å kapitalbudgeten för budgetåret 1943/44 under förenämnda rubrik uppförda investeringsanslaget till Inköp av vattenfall och fastigheter.

Riksdagen har tidigare (skrivelse nr 332) anmält sitt beslut rörande förevarande proposition i vad avser överenskommelsen med Krångede aktiebolag om inköp av vattenrätt och beträffande rätt att disponera medel för sagda inköp.

I detta sammanhang har riksdagen till behandling förehått två likalydande motioner, I: 3 och II: 20, vari hemställts, att riksdagen på kapitalbudgeten för budgetåret 1944/45 i och för påbörjande av utbyggnad av Harsprånget i Lule älv måtte anvisa ett belopp av 5 000 000 kronor samt att riksdagen även måtte anvisa 5 000 000 kronor till utvidgning av Porjus kraftverk.

I överensstämmelse med vad som i statsverkspropositionen bebadats har i förevarande proposition framlagts förslag om påbörjande av två nya kraftverksbyggnader i Ångermanälven, nämligen en vid Nämforsen om 38 000 kilowatt för en kostnad av 20 000 000 kronor och en vid Forsmoforsen om 59 000 kilowatt för en kostnad av 28 500 000 kronor.

Med hänsyn till de omkastningar, som en kommande fred kan medföra, ställer det sig för närvarande mer än eljest svårt att fastställa planerna för den statliga utbyggnadspolitiken på kraftförsörjningens område.

Som ett lämpligt led i det utbyggnadsprogram, vilket man under sålunda rådande ovissa förhållanden har att utforma, torde de i propositionen angivna båda kraftstationerna vid Ångermanälven kunna inpassas. Utbyggnadskostnaden ställer sig jämförelsevis fördelaktig, vartill kommer en med hänsyn till kraftbehoven inom landets olika delar gynnsam belägenhet. Riksdagen har ansett sig böra bevilja de för detta ändamål begärda anslagen liksom ock anslaget å 1 000 000 kronor för vissa med de båda kraftverksbyggena sammanhörande regleringsåtgärder i Ångermanälven.

Däremot måste det uppenbarligen ställa sig betydligt mera vanskligt att nu fatta beslut om en anläggning av den storleksordning, som ifrågasatts vid Harsprånget. I anslutning till de i ämnet väckta motionerna och på grund av det intresse frågan om Harsprångets utbyggnad måste tilldraga sig har riksdagen ansett det vara av intresse att närmare belysa nämnda fråga. Inledningsvis må då erinras om de invecklade problem som denna fråga inrymmer på grund av å ena sidan den per enhet räknat ovanligt låga utbyggnadskostnaden men å andra sidan svårigheterna att finna avsättning för de stora kraftbelopp, som anläggningen komme att lämna.

Frågan har också ett mycket påtagligt samband med hela problemet om möjligheterna att effektivt befrämja Norrbottens utveckling. I detta avseende må till en början erinras, att Norrbotten ej endast beträffande tillgång på järnmalm och virke utan även främst i fråga om vattenkraft är utomordentligt rikt. Av landets i och för sig sällsynt stora vattenfallstillgångar finnes över en tredjedel inom Norrbotten. Då det gällt att uppgöra planerna för Norrlands industriella utveckling hava också sedan gammalt särskilt stora förhoppningar fästs vid de i Lule älv intill varandra befintliga Porjus- och Harsprångfallen, varav Porjus är i det närmaste fullt utbyggt (cirka 115 000 kilowatt), medan en tidigare år 1918 beslutad utbyggnad av Harsprånget sedermera avbröts efter det inemot 10 miljoner kronor nedlagts där. Endast en mycket ringa del av detta belopp anses bliva till nytta vid en framtida kraftverksbyggnad, vilken på grund av dammbyggnadsteknikens utveckling förutsättes kunna ske med en avsevärt större uppdämning närmare det tilltänkta kraftverket och till följd härav betydligt kortare tilloppstunnlar än dem som åren omkring 1920 påbörjades.

Besluten om utbyggnaderna av såväl Porjus som Harsprånget grundades på en av vattenfallsstyrelsen uttalad och av departementschefen biträdd uppfattning att dessa fall genom de betydande kraftbelopp som till billigt pris kunde erbjudas skulle bliva en lämplig grundval för en ny elektrokemisk och elektrotermisk industri. Utbyggt med 6 enheter för 105.000 kilowatt beräknades Harsprånget efter 1913 års pris kosta 32 och efter 1918 års pris 70 miljoner kronor. Mot ovan anförda siffror må sättas vattenfallsstyrelsens nu framlagda betydligt mera fördelaktiga kalkyler, enligt vilka ett kraftverk om 250 000 kilowatt skulle kunna erhållas för 80 miljoner kronor. I samband med beslutet år 1918 om Harsprånget erinrade departementschefen om vådan av att om dessa stora fall ej utbyggdes åtskilliga av de industrier, som anmält sig till erhållande av kraft i Norrbotten, i stället igångsattes i Norge, en utveckling som han funne beklaglig.

Det kan knappast sägas att de sålunda uttalade förhoppningarna om en industriell utveckling kring Porjus uppfyllts. Den tillverkning av fosfatgödningssämen, vilken vid beslutet om Harsprångets utbyggnad ansågs möjlig, har visserligen nu på 1940-talet kommit i gång som krigsindustri med förläggning i Malmberget. Men de vitt syftande planerna på en salpeterstillverkning fingo förfalla, varvid i stället motsvarande norska produktion efter hand ökades. Det bör dock nu efteråt konstateras, att en svensk tillverkning genomförd efter de metoder, som då stodo till buds, knappast blivit ekonomiskt lyckosam. Vad den elektrotekniska industrien beträffar märkas visserligen smältverket vid Porjus för framställning av kiselmetall och det nyligen igångsatta järnverket i Luleå.

I motionerna har nu med rätta framhållits det allmänt erkända behovet av att Norrlands befolkning får ett förbättrat försörjningsunderlag liksom ock det kända förhållandet att god tillgång till elektrisk energi till lågt pris är en av de viktigaste grundförutsättningarna för utvecklingen av rikt näringsliv. Alldeles särskilt starka skäl torde tala för att dessa allmänna synpunkter, utan undanskjutande självfallet av sunda affärsrättssliga normer, bilda grundvalen för kraftförsörjningspolitiken inom Norrbottens län. Ej minst på det elektrotekniska området borde Norrbotten kunna få en ställning, som bättre svarar mot dess rikedom på elektrisk kraft. Från fackmannahåll har — i samband med kraven på mera tidsenliga statliga forskningsanordningar — påvisats vilken betydelse de på elektroteknisk väg framställda produkterna ha för näringslivet och vilka goda förutsättningar Sverige har för en dylik produktion tack vare sin billiga vattenkraft. Genom de långa transporterna och de billiga sjötransporternas avbrott under en lång vinter motvägas självfallet de fördelar Harsprånget kan erbjuda i form av billigt kraftpris. Att transportsvårigheterna även vad Norrland beträffar låta sig övervinnas bestyrkes bland annat av den norrländska trävaruindustriens frammarsch samt också av den elektrokemiska industri, som redan nått en glädjande utveckling i Västernorrlands län. Tillgången till billig elektrisk kraft har därvidlag varit den förnämsta lokaliseringsfaktorn. Efter den snart genomförda järnvägs-elektrifieringen av norra stambanan ända upp till Boden, där den sedan gam-

malt jämväl elektrifierade riksgränsbanan tar vid, torde taxepolitiken få gå ut på att kunna särskilt vad massgodset beträffar bjuda billiga genomgångstransporter. Ett samarbete mellan järnvägsstyrelsen och de enskilda företagarna torde i detta avseende ej endast för Norrbottens del utan även mera allmän nationellt sett kunna ge betydelsefulla resultat.

Det är ett stort intresse för vårt land att de krafttillgångar som ligga i landets vattenfall bliva utnyttjade. Harsprånget har sina företräden i stor fallhöjd och vattenmängd samt relativt billig utbyggnad. De långa avstånden göra att överföring av ström söderut icke för närvarande ställer sig gynnsam. Först när frågan om överföring på långa avstånd på lämpligt sätt blir löst kan Harsprångets kraftmängd tillgodogöras i landets mellersta och sydliga delar. I första hand bör därför intresset knytas till dess användning inom Norrland. Detta kan icke ske utan fortsatt industriell utbyggnad i dessa delar av landet.

Uppkomsten av nya industrier och utvidgning av redan befintliga i Norrland med utnyttjande av denna landsdels egna rika naturtillgångar är ett icke endast norrländskt intresse utan ett intresse för hela vårt land.

Vattenkraftutbyggnad i Norrland, närmast i fråga om Harsprånget, samt den industriella utvecklingen i landsdelen äro sålunda frågor som höra samman och äro beroende av varandra.

Riksdagen anser dessa frågor vara förtjänta av en ingående och snabb utredning. Riksdagen utgår från att spörsmålen upptagits av den s. k. Norrlandsutredningen. Möjligen böra frågorna göras till föremål för en specialundersökning. Det kan tänkas att en viss stagnation uppstår efter fredsslutet beträffande brytningen inom de norrländska malmfälten. Den lediga arbetskraft som därigenom uppstår kunde möjligen vinna sysselsättning vid utbyggnad av Harsprånget. Därför måste den undersökning som här äsyftas bedrivas med största möjliga skyndsamhet.

Av vattenfallsstyrelsens yttrande framgår, att styrelsen fullföljer genomarbetandet av byggnadsprojektet för Harsprånget genom borrhningar i berggrunden och andra undersökningar på platsen. Riksdagen finner angeläget att förberedelserna även i övrigt fortgå så att förslag till utbyggnad kan ligga färdigt att framläggas, så snart de erforderliga ekonomiska och samhällseliga betingelserna föreligga.

Beträffande till sist frågan om anslag till fortsatt utbyggnad av tilloppstunnel vid Porjus kraftstation har i motionerna hemställts om ett anslag för detta ändamål med 5 000 000 kronor. För sagda ändamål torde emellertid för nästa budgetår vara tillfyllest med det belopp av 1 000 000 kronor, som äskats i den efter motionernas väckande framlagda propositionen.

Under åberopande av vad som sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 3 och II: 20 i vad de avse Porjus kraftstation, för budgetåret 1944/45 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisat följande investeringsanslag, nämligen till

<i>Kraftstation vid Nämforsen</i>	kronor	7 000 000,
<i>Kraftstation vid Forsmoforsen</i>	»	2 000 000,
<i>Regleringsåtgärder i Ångermanälvens flodområde</i>	»	1 000 000,
<i>Tilloppstunnel vid Porjus kraftstation</i>	»	1 000 000.

Stockholm den 27 juni 1944.

Med undersåtlig vördnad.
